

Den offentliga sektorns expansion — ett uttryck för framsteg!

Anders Forsman

I debatten om den svenska ekonomins allmänna krisläge har det givits många skäl för och emot den offentliga sektorns hittillsvarande och fortsatta expansion. En stor del av de slutsatser som dras i massmedia, liksom regeringens allmänna sparfilosofi, bygger på en felaktig analys.

Det paradoxala är att den offentliga sektorns relativa storlek överskattas samtidigt som dess relativa betydelse underskattas.

Anders Forsman är fil doktor vid Uppsala universitet.

I debatten om den svenska ekonomins allmänna krisläge har det givits många skäl för och emot den offentliga sektorns hittillsvarande och fortsatta expansion. En stor del av de slutsatser som dras i massmedia; liksom regeringens allmänna sparfilosofi, bygger på en felaktig analys.

Det paradoxala är faktiskt att den offentliga sektorns relativa storlek överskattas samtidigt som dess relativa betydelse underskattas. Först till frågan om storleken.

Det görs ibland gällande att den privata sektorn snart skulle vara uppäten av den offentliga. Idag, säger man, utgör de totala offentliga utgifterna drygt 65 procent av landets bruttonationalprodukt. Två tredjedelar av samhällsekonomin skulle således vara offentlig. Och med den ökningstakt som de offentliga utgifterna hittills haft kommer vi inom 10–15 år att uppslukas av dem. Detta ger emellertid en falsk bild av verkligheten. Läger man ihop offentlig konsumtion (sjuk-, socialvård, etc) med inkomstöverföringar (barnbidrag och pensioner) gör

man sig skyldig till dubbelräkning. De senare går ju tillbaka i privat ficka och används till privat konsumtion och privata investeringar och bör därför inte räknas in i den offentliga sektorn. Om man frånräknar dessa kommer den offentliga sektorns relativa storlek att bli en tredjedel av BNP. Denna beräkning stämmer därtill väl med det faktum att ungefär en tredjedel av de sysselsatta befinner sig i offentlig tjänst. Offentlig sektor har förvisso nått betydande omfattning, men låt oss inte glömma bort att fortfarande 2/3 av samhällsekonomin är privat.

Uppfattningen att den offentliga sektorn bör skärpas ner, som medel att stärka den privata och framför allt då exportsektorn och därmed hela samhällsekonomin bygger för det första på föreställningen att den privata sektorn är "närande" och den offentliga enbart "tärande"; och för det andra att den offentliga sektorn utan vidare låter sig begränsas utan omfattande negativa följdverkningar. Detta är i grunden felaktigt och bygger på politikernas och ekonomernas ovana vid att se samhällsekonomin inte som ett temporärt balansproblem, utan som en långsiktig historisk process.

Vad är då denna process uttryck för? Den är för

Den offentliga sektorns relativa storlek utgör en tredjedel av BNP. Denna beräkning stämmer därtill väl med det faktum att ungefär en tredjedel av de sysselsatta befinner sig i offentlig tjänst. Offentlig sektor har förvisso nått betydande omfattning, men låt oss inte glömma bort att fortfarande 2/3 av samhällsekonomin är privat.

Medborgarna har efterhand kommit att efterfråga mer av utbildning och sjukvård, av barn- och äldreomsorg. En privat produktion av dessa starkt efterfrågade tjänster ger varken tillräcklig omfattning eller en rättvis och tillfredsställande fördelning; därför efterfrågar också medborgarna en produktion av dessa tjänster i offentlig regi.

det första uttryck för grundläggande brister och svagheter i den privata, marknadsstyrda delen av ekonomin. Denna har själv skapat stordrift, monopol, ökad kontroll och behov av övergripande planering. Trots detta visar den sig ändå oförmögen att producera för den ekonomiska tillväxten grundläggande faktorer som den sociala infrastrukturen, utbildning, forskning etc.

För det andra är denna historiska process uttryck för en betydande förskjutning i den samhälleliga efterfrågan. Medborgarna har efterhand kommit att efterfråga mer av utbildning och sjukvård, av barn- och äldreomsorg. En privat produktion av dessa starkt efterfrågade tjänster ger varken tillräcklig omfattning eller en rättvis och tillfredsställande fördelning; därför efterfrågar också medborgarna en produktion av dessa tjänster i offentlig regi. Det är viktigt att påpeka att både produktionsinriktningen, institutionella förhållanden och finansieringssätt är ett uttryck för de värderingar som råder bland medborgarna; några ekonomiska regler för hur det i dessa avseenden "bör vara" existerar inte!

Man kan faktiskt säga att både ur ekonomisk tillväxtsynpunkt och utifrån den medborgerliga efterfrågan är den offentliga sektorns expansion ett uttryck för framsteg. Efterfrågan på livets nödortf i rent materiell mening är idag tillgodosett för de flesta av oss. Den relativa efterfrågan på materiella produkter synes stagnera. Behovet av kläder, fritidsutrustning, bilar, stereoprylar tycks trots allt vara ganska begränsat. Något kvalitativt annat slår igenom i den samhälleliga efterfrågan: behov av trygghet, värme, solidaritet, ett filosofiskt och moraliskt välmotiverat utnyttjande av vår jords resurser etc; ingetdera möjligt att tillfredsställa via en

lönsamhetsstyrd marknadsproduktion. Men också den breda satsningen på exempelvis utbildning och forskning är ju uttryck för framsteg; den är i själva verket själva grunden för samhällsekonomisk tillväxt.

Om det nu är så att den offentliga sektorns relativa tillväxt är ett uttryck för brister som uppstår i en utvecklad marknadsekonomi och för en långsiktig förändring i den samhälleliga efterfrågan, så låter sig naturligtvis inte den offentliga produktionen utan vidare skäras ner. Att den medborgerliga efterfrågan måste vara avgörande är självklart, men det finns dessutom en rad ekonomiska skäl till att en sådan nedskärning skulle få mycket negativa effekter, ja, i själva verket motverka sitt syfte. Jag vill här nämna ett par.

Vad man ofta inte gjort klart för sig är att den offentliga sektorn innebär en mycket betydande marknad för privat sektor. Enligt Riksrevisionsverket sker en offentlig upphandling i privat sektor till ett värde av 60 miljarder kr (under 1979). Detta fördelar sig på 25 miljarder för staten, lika mycket för kommunerna och 10 miljarder för landstingen. En utredning på Industrins utredningsinstitut gör gällande att redan en nedskärning av offentliga utgifter med en miljard kan få som följd en sysselsättningsminskning med upp emot 20 000 årsarbetare, av vilka ungefär en tredjedel i privat sektor. Enligt samma utredning leder en inskränkning i offentliga utgifter till en 1,3 gånger så stor minskning av den privata produktionen. Av samma skäl får naturligtvis en ökning av offentliga utgifter en positiv följd-effekt för den privata produktionen (så länge inte full sysselsättning råder).

En del politiker och ekonomer förordar trots detta en nedskärning av offentlig sysselsättning för att via den arbetslöshet som blir följd, på sikt öka

En utredning på Industrins utredningsinstitut gör gällande att redan en nedskärning av offentliga tjänster med en miljard kan få som följd en sysselsättningsminskning med upp emot 20 000 årsarbetare, av vilka ungefär en tredjedel i privat sektor.

sysselsättningen i industrin. Men enligt offentlig statistik finns det idag betydligt över 1/2 miljon människor utanför en normal arbetsmarknad, som vill ha jobb. Det finns således utan tvekan utrymme för både en offensiv industrisatsning och en fortsatt utbyggnad av offentlig tjänsteproduktion. Men trots detta visar de senaste undersökningarna att antalet lediga jobb i privat sektor fortsätter att minska stadigt, samtidigt som allt större del av dem kräver utbildning eller vana. Inom industrin är idag de lediga jobben nära 40 procent färre jämfört med för ett år sedan (dec 79–dec 80). Inom byggverksamhet har antalet i det närmaste halverats. Bland byggnadsarbetarna, som är en strategisk grupp är nu mer än 4 procent arbetslösa.

Det saknas varken pengar eller arbetskraft för en industriell expansion; trots detta är efterfrågan på arbetskraft från industrin svag och det som ändå

efterfrågas är arbetskraft med yrkesutbildning och erfarenhet, vilket naturligtvis i stor utsträckning gäller män. En nedskärning av offentlig sysselsättning däremot kommer med stor säkerhet att till en alldeles övervägande del drabba kvinnor, eftersom alla tunga delar av offentlig sektor framför allt sysselsätter kvinnor: utbildningssektorn har 65 procent kvinnor; sjukvården har 85 procent och socialvården har 91 procent.

En nedskärning av offentliga utgifter och offentlig sysselsättning kommer således att minska den privata efterfrågan och den kommer att öka den totala arbetslösheten. Hur ska man ur detta tillstånd kunna tänka sig att göda den industriella verksamheten i landet (som ju redan idag håller sig med ledig kapacitet)? Tvärtom kommer detta tillstånd att ställa ökade krav på offentliga insatser på grund av den misär som alltid följer med omfattande arbetslöshet.

SOCIAL BOSTAD SÖKER HEM för ungdomar upp till 25 år

Ungdomarna har sociala och/eller psykiska problem och kommer till oss på eget initiativ, via skola, sjukhus och sociala organ. De behöver bo hos familjer som kan ge dem stöd och ställa rimliga krav.

Vi söker familjer, i Stockholm och inom c:a 10 mils avstånd, med:

- engagemang och intresse för denna åldersgrupp
- samarbetsförmåga
- utrymme för en ny familjemedlem

Vi erbjuder:

- god ersättning
- handledning och stöd
- kontinuerlig kontakt med ungdomarna och värdfamiljerna

Vidare upplysningar lämnas genom SOCIAL BOSTAD. Familjevårdssektionen, Stockholms Socialförvaltning, Astrid Kleineman, tel 08/58 90 77 eller Ulla Öberg, tel 08/58 90 76.

HULTAFORS SANATORIUM

Sveriges största helårskurort

Högt naturskönt läge.

Rika behandlingsresurser.

Sjukgymnastik, massage, medicinska bad, stor inomhusbassäng, bastu och solbad vid egen sjö, tennisbana, gymnastiksal med badminton och bordtennis etc.

Överläkare: Dr N. Blomstedt

Behandling av invärtes sjukdomar, led-sjukdomar, ämnesomsättningsrubbningar, hjärtsjukdomar, tillstånd orsakade av överansträngning och stress.

Prospekt och upplysningar genom
"Rumsbeställningen" Hultafors
Sanatorium, tel. 033/950 50.
Postadress: 510 35 Bollebygd.